

MUNICIPALITZACIÓ DEL DELME DE GAVÀ I CONFLICTE AMB ELS BARONS D'ERAMPRUNYÀ (1808-1810). LA GUERRA DEL FRANCÈS EN EL MARC DE LA RESISTÈNCIA ANTISENYORIAL

Josep Campmany Guillot

Centre d'Estudis de Gavà

1. «DESAVENENCIAS DEL COMÚN». UN MUNICIPI DIVIDIT EN BÀNDOLS.

Un document del 1815 reconeixia que Gavà havia patit, des del 1779, «*muchas desavenencias del común*». Aquesta reflexió, en una memòria enviada a la Reial Audiència en el transcurs d'un plet entre Ajuntament i Barons,¹ evidenciava l'existència de bàndols locals. Tal com hem detallat en una altra banda,² aquests es van configurar al darrer quart del segle XVIII, arran de diversos plets entre el comú i els barons d'Eramprunyà.

El motiu dels enfrontaments era la privatització, els establiments, de les terres ermes i boscoses del terme que duïen a terme els barons. Els que s'hi resistien eren els propietaris de ramats, que es beneficiaven de les servituds existents sobre terres ermes i boscoses, així com no propietaris, com ara boscaters i jornalers pobres, que depenien d'aquestes servituds per sobreviure. Una particularitat remarcable d'aquest grup és que les idees que verbalitzen són comparables al futur discurs revolucionari francès, però amb una dècada d'anticipació. Així, consta que els regidors i síndic procurador de 1779, «*han propalado que querían quitar la Jurisdicción a los Barones y no les pagarían los diezmos, a cuyo fin procuran atraer a su parcialidad diferentes vecinos de aquel pueblo con quienes forman sus juntas en el mesón del mismo, sin acistencia del Bayle, y de aquí dimanar unas resoluciones tan pessimas y amenazas tan violentas quales son las susodichas*».³

Els enfrontaments començaren l'any 1779, protagonitzats pel regidor degà, Jeroni Ramoneda, el regidor segon Llorenç Vallès, el regidor tercer Francesc Planas i el síndic procurador Baldiri Roig, que des de l'Ajuntament emprengueren accions gairebé violentes contra els propietaris que rompien els erms per establir-hi nous conreus. L'esclat va ser

¹ Arxiu Municipal de Castelldefels. Fons del notari Salvador Savall. *Expediente contra el Ayuntamiento de Gabá sobre vacancia de una basta extencion de terreno bosque conocida por la Pineda de Gabá*, Barcelona (1807), f. 23.

² Josep CAMPMANY, «Lluita antisenyorial a Eramprunyà a final del segle XVIII: Gavà, Castelldefels i Begues», a *Moviments socials al Baix Llobregat*, Sant Feliu de Llobregat, Centre d'Estudis del Baix Llobregat, (en premsa).

³ Arxiu de la Baronia d'Eramprunya (ABE), carpeta A-69, lligall 4, plec Ñ.II-c.2, f. 5. Fons digitalitzat, unitat de catalogació (UC) 364, disc 9, imatge 6.

apaivagat pels barons gràcies al control judicial de què gaudien i la intervenció de la força pública,⁴ però la lluita es traslladà a les instàncies judicials, en forma de cinc plets que es prolongaren, alguns, fins a després de la Guerra del Francès.

Entre els noms dels involucrats en el bàndol antibaronial hi havia els Espinós (Jeroni Espinós a finals del XVIII i Ramon Espinós a inicis del XIX), els Roig (Baldiri Roig, síndic del comú de 1779 a 1781), Joan Llonch (regidor tercer el 1788, regidor degà el 1810 i comissionat pels veïns el 1809, el 1815 i el 1816), Jeroni Ramoneda (regidor degà el 1779 i síndic de 1782 a 1784), Fèlix Bassoles, Joan Torrents i Antoni Mulet (regidor degà de 1793 a 1795 i regidor segon el 1810). Els Espinós, Roig i Llonch tenien grans ramats de cabres,⁵ Bassoles i Torrents tenien masos de muntanya amb grans corrals per a bous, i Antoni Mulet era boscatier, i els barons l'acusaven de tallar llenya al bosc del castell i en d'altres indrets aprofitant-se en excés dels drets comunals, ja que comercialitzava la llenya a Barcelona «*en carretadas*».

En l'altre bàndol, els barons tenien com a aliats els propietaris emfitèutics de masos no ramaders que estaven involucrats en la millora de les explotacions mitjançant l'extensió de la vinya i la colonització de les Marines: Josep Ferret, Pau Carbonell, Jaume Mas de Bruguers, Miquel Tintorer, Pere Bori, Pere Margarit i altres terratinents barcelonins (Francesc Ribas, Josep Tressols, Onofre Glòria o Ramon Euras) amb terres al terme. Els parciers i els petits propietaris, malfiat-se dels ramaders, també engruixiren els rengles d'aquest grup. Ara bé, aquest bàndol, com veurem, no era sòlid; la Guerra del Francès, i els seus efectes, el dissolgueren.

2. «PERTURBADORES DE LA BUENA ARMONIA, PAZ Y BUENA CORRESPONDENCIA». EL BÀNDOL ANTISENYORIAL.

Un dels episodis més significatius es va produir entre els anys 1793 i 1796. L'any 1793 havia entrat a l'Ajuntament, de regidor degà, el boscatier Antoni Mulet. Havia exercit de regidor segon el 1789,⁶ sense significar-se, i potser per això va passar el filtre baronial. El cas és que, des del seu càrrec, va obrir un nou front de lluita contra els barons. Aquell any, seguint les normes per a la formació dels Ajuntaments, el consistori va proposar als barons

⁴ Una nota de despeses de 29 de març de 1779 de l'arxiu dels barons esmenta el «gasto se feu [...] per las bagudas de tots los mossos de la Esquadra» que participaren en la captura del síndic i regidor de Gavà. ABE, A-84, lligall 20/9, f. 45-47. Fons digitalitzat UC 522, disc 15, imatges 46 a 47.

⁵ ABE, A-77, lligall 12/6. Fons digitalitzat UC 474, disc 12, imatges 2 a 5.

⁶ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 218. Fons digitalitzat, UC 497, disc 13, imatge 219.

una terna per a l'any 1794 formada per Baldiri Roig, Joan Llonch i Ramon Espinós, junt amb Climent Gelabert, Fèlix Bassoles i Pau Prats,⁷ inacceptable per als barons, ja que tots eren del bàndol opositor. Els barons van exigir que es formés una nova terna, al·legant que els proposats «*podrian fomentar una total discordia, removiendo los ánimos*»,⁸ però el regidor degà es negà a canviar la proposta. Tot i això, el regidor segon i el batlle van fer cas dels barons. Es produí un trencament a dins mateix de l'Ajuntament, amb el regidor segon, Pere Bori, optant pel bàndol contrari al del regidor degà, Antoni Mulet. El cas és que es va redactar una nova terna que, com advertia el síndic, «*va sens lo sello porque lo regidor major no l-ha vol*»,⁹ i anava signada només pel batlle Pau Font, el regidor Pere Bori i el síndic Miquel Tintorer. Els barons, no obstant això, van donar curs a la segona terna i sobre ella van fer la proposta de regidors per al 1794, que l'Audiència va confirmar.

Però el regidor degà seguia sense acceptar-ho: «*Antoni Mulet no vol obehir lo despaig i reté en son poder*» el nomenament oficial dels nous regidors.¹⁰ I no només va practicar la resistència passiva. Passà a l'ofensiva i presentà un plet a l'Audiència. Argumentava que el govern local era «*una acción popular à que todos los vezinos indubitablemente tienen derecho*»,¹¹ per la qual cosa els barons no tenien dret a inhabilitar ningú. La idea principal era que la terna rebutjada havia estat exposada a la plaça pública, i «*quedan aprobados por todos los individuos del pueblo porque ninguno de estos no tuvo nada que decir en dicha terna porque ninguno se quejó de ella en el tiempo que quedo fixada al público en el lugar acostumbrado*». ¹² També remarcava «*la necesidad que hay en aquel pueblo que se nombren regidores los vecinos que sean afectos al común*». ¹³ Els barons, per la seva banda, compareguren i explicaren que amb la formació de la segona terna volien evitar «*parcialidades*», i acusaven Mulet d'efectuar peticions «*siniestras*». Qualifiquen els de la primera terna de «*perturbadores de la buena armonia, paz y buena correspondencia con los demás individuos de aquel término, y particularmente de los vasallos con sus señores jurisdiccionales*»,¹⁴ en referència a l'actitud obertament antisenyorial que els caracteritzava. El cas és que els regidors de la segona terna no van poder prendre possessió, i Mulet va seguir presidint l'Ajuntament durant tot el 1794 i el 1795.

⁷ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 284 i següents. Fons digitalitzat unitat documental (UC) 497, disc 13, imatge 285 i següents.

⁸ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 301. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 301.

⁹ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 264. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 265.

¹⁰ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 202. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 203.

¹¹ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 294. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 293.

¹² ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 315. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 315.

¹³ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 319. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 319.

¹⁴ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 305. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 305.

Finalment, després de gairebé dos anys de pugnes, el 17 de setembre de 1795 l'Audiència sentencià que es formés una nova terna sense cap dels individus de la primera ni de la segona. El gener de 1796 prenia possessió el nou consistori: Joan Torras, batlle, Joan Amat, Andreu Montaner i Jaume Estapé, regidors, i Miquel Tintorer, síndic.

3. «DEXAR ASEGURADO EL BUEN REGIMEN». EL RENOVAT CONTROL SENYORIAL.

Els nous regidors, «*en quienes concurren las circunstancias que dexasen asegurado el buen regimen, sin preocupacion de parcialidades*»,¹⁵ van obrir un període, entre 1796 i 1808, de control senyorial. En les renovacions consistorials que tingueren lloc fins al 1809, s'alternaren en el govern local individus poc conflictius: Pere Margarit (anys 1797, 1799, 1800 i 1807) i Pere Bori (regidor segon el 1794, altra vegada el 1788 i que seria regidor primer durant l'esclat de la guerra, el 1808). El cas és que els consistoris entre 1786 i 1808 no van participar més en els plets, que seguien el seu curs a l'Audiència; de fet, els barons pagaven, de sota mà, els terratinents que els eren favorables, perquè participessin en aquests plets al seu favor; així, la comptabilitat baronial conté diversos rebuts, de 1797 i 1799, d'hisendats com Francesc Ribas i Josep Tressols «per satisfacció y pago dels gastos ocorreguts en la causa que se aporta contra varios particulars del lloch de Gaba».¹⁶ Les quantitats són considerables, i puguen a més de 800 lliures. El partit antisenyorial també pagava els plets de les seves butxaques, cosa que els permetia «*gloriarse de seguir el pleito a sus costas*».¹⁷

4. «DESTRUCTORA Y FATAL GUERRA». LA INVASIÓ FRANCESA. FETS I CONSEQÜÈNCIES.

El febrer del 1808, les tropes franceses arribaren a Barcelona, ocuparen la Ciutadella i el castell de Montjuïc, i s'hi instal·laren. L'ocupació motivà la fugida de moltes famílies nobles, compromeses amb l'administració borbònica. Aquest fou el cas de Bernat Francesc Xavier de Garma i Pérez-Moreno, baró d'Eramprunyà a mitges amb Maria Lluïsa de Copons, marquesa de la Torre de Moja.¹⁸ Fugint dels francesos, els Garma arribaren a les seves possessions d'Eramprunyà, i s'instal·laren al castell de Castelldefels. Ho sabem per un

¹⁵ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 302. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 302.

¹⁶ ABE, carpeta A-84, lligall 20/9, f. 110, 111, 112 i 114. Fons digitalitzat UC 522, disc 15, imatges 112, 113, 114 i 116.

¹⁷ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 305. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 305.

¹⁸ Josep CAMPANY (2003) «L'edat Moderna», a *Castelldefels, temps d'història*, Castelldefels, Ajuntament, p. 225-226.

rebut que Francesc Xavier de Garma hi signava el 12 de maig del 1808.¹⁹ Francesc Xavier morí poc després, i quedà com usufructuària de la meitat de la baronia la seva vídua, Maria Antònia Gutiérrez.²⁰

La situació es mantingué estable durant dos mesos mentre que el territori s'organitzava en juntes. Però el 6 de juny del 1808 es produí la primera batalla del Bruc, i tots els pobles del Baix Llobregat s'uniren a l'aixecament: el mateix dia 6 a la tarda, a Sant Boi, començaren els primers tiroteigs.²¹ Una delegació de santboians arribà a Gavà el dia 8 o 9 de juny i, després d'excitar a la rebel·lió, passà a Castelldefels, on s'emportà els dos canons de la Torre de la Guarda, per fortificar Sant Boi. Ells mateixos iniciaren contactes amb una fragata anglesa que, a la mateixa platja, els proporcionà pólvora i armes.²² El contraatac dels francesos no es va fer esperar: el 9 de juny del 1808 escombraren tot el marge dret del Llobregat, de Sants a Cornellà. I l'endemà, passaren el riu i atacaren els escamots de Sant Boi, que fugiren en retirada. Com a venjança, «han fet l'atrocitat de passar a Sant Boi a cremar algunes cases, però han perdut, ab la funció, a més de vuit-cents hòmens».²³ A causa de l'atac a la població, «la gent fugia cap a les masies de muntanya i als pobles de Sant Climent i Begues».²⁴ Però l'atac principal el duia una altra columna francesa que, provinent de Barcelona, creuà el Llobregat més amunt, i arribà altra vegada al Bruc el dia 14 de juny. Novament, les tropes napoleòniques es bateren en retirada. Pocs dies després, el 18 de juny, les juntes corregimentals s'unien per crear la Junta Suprema del Principat de Catalunya. Fou aleshores quan arribaren a les nostres contrades 2.500 sometents i un terç de miquelets de Cervera d'infanteria regular, amb una mica d'artilleria. Manats pel coronel Joan Baget, intentaren fer-se forts en la denominada línia del Llobregat, des de Sant Boi a Martorell, tot vigilant els camins del Garraf, l'Ordal i Esparreguera. Refetes les tropes franceses, trencaren el cordó el 30 de juny a la matinada.²⁵ Malgrat que les tropes hispanes resistiren a Molins de Rei, les de Sant Boi hagueren de replegar-se fins a Sant Pau d'Ordal. Un cop ocupat Sant Boi, diversos destacaments sortiren en persecució dels voluntaris

¹⁹ ABE, carpeta A-84, Lligall 20/23, f. 25. Citat a l'Arxiu de Josep Soler Vidal, fitxa 5/26/187/1, *Arrendataris: els Estrada*. Fons digitalitzat UC 531, disc 15, imatge 26. Citat a l'Arxiu de Josep Soler Vidal, fitxa 5/26/187/1, *Arrendataris: els Estrada*.

²⁰ Francesc de BOFARULL (1911), *El castillo y la baronía de Aramprunyá*, Barcelona, Enrich y Cia, p. 124.

²¹ Rafael D'AMAT I DE CORTADA, BARÓ DE MALDÀ (1996), *Calaix de Sastre, VIII, 1808-1810*, selecció i edició a cura de Ramon Boixareu, Barcelona, Curial edicions catalanes, p. 63.

²² Carles MARTÍ (1965), *Guerra de la independència (1808-1814) a la vila de Sant Boi*, Sant Boi de Llobregat, Biblioteca Popular, p. 11-14.

²³ BARÓ DE MALDÀ (1996), *Calaix de Sastre, VIII, 1808-1810*, p. 65.

²⁴ Carles MARTÍ (1965), *Guerra de la independència*, p. 16.

²⁵ Carles MARTÍ (1965), *Guerra de la independència*, p. 20-22. BARÓ DE MALDÀ (1996), *Calaix de Sastre, VIII, 1808-1810*, p. 71-72.

aplegats a les muntanyes de Sant Climent. Després d'algunes escaramusses pels voltants, la capella de Sant Llorenç va ser destruïda, i els guerrillers dispersats.²⁶ El fracàs de l'ofensiva sobre Molins de Rei obligà els francesos, però, a replegar-se. Les autoritats gavanenques tornaven a rebre ordres dels sometents patriotes:

Per ordre dels somatén alaventats de Ribas, y de Sitges se fa asaber al son Batlle, junt amb tot lo Ajuntament, que fassin acudir lo somatén prest, que convé per lo bé comú de tots que sia ocult y que a les quinza de la tarda del dia present, sia presentat en la Vall Cayca [Vallcarca]; y com no comparezca se farà la justícia al nostra gust. Al Batlla de Castelldefels, y de Gavà y de Viladecans.²⁷

Coneixem els noms d'alguns d'aquests capitosts guerrillers que actuaven pel Garraf: en Llaveria i en Capdet del Corral, a Sitges i a Sant Pere de Ribes.²⁸

Els francesos intentaren de nou, el 2 de setembre, trencar la línia del Llobregat, amb igual resultat: conqueriren Sant Boi, però fracassaren davant Molins de Rei.²⁹ El delta de ponent queda aleshores a mercè de tots dos contendents. El 30 de setembre, una columna francesa saquejà Viladecans, i fou atacada per guerrillers santboians quan tornaven a Barcelona.³⁰ La línia del Llobregat es trencà definitivament el 20 i 21 de desembre del 1808, amb la victòria francesa de Saint Cyr a Molins de Rei. El 22 de desembre els francesos arribaven a Vilafranca, i el dia 26 ocuparen el triangle entre Vilanova i Sitges, fins a Castelldefels.³¹

El general Duhesme, comandant de la província de Catalunya, comunicà el 29 de desembre de 1808 als «corregidores de los pueblos de Villa de Cans, Gavà y Castell de Fels se presentaran (...) en casa del secretario jefe del Estado Mayor para determinar el medio más adecuado para asegurar el suministro de las algarrobas, cebada, salvao, necesarias para los caballos de la tropa francesa acantonada en el pueblo de Hospitalet que de ningún modo puede acudir a otro subministro».³²

²⁶ Josep SOLER VIDAL, i altres (1983), *Gavà en el vuit-cens*, Gavà, Museu de Gavà, p. 23-24.

²⁷ Arxiu Municipal de Castelldefels (AMC), citat per Carles MARTÍNEZ-RIBA (1986), «Accions guerrilleres a Castelldefels i Gavà durant el segle XIX», *Guerrilles al Baix Llobregat. Els "carrasquets" del segle XVIII, i els carlins i els republicans del segle XIX*, Barcelona, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 274-275.

²⁸ Víctor BALAGUER (1863), *Historia de Cataluña y de la corona de Aragón*, Barcelona, Librería de Salvador Manero, vol. 5, p. 469.

²⁹ Carles MARTÍ (1965), *Guerra de la independència*, p. 27-28. BARÓ DE MALDÀ (1996), *Calaix de Sastre*, VIII, 1808-1810, p. 90.

³⁰ Carles MARTÍ (1965), *Guerra de la independència*, p. 29-30.

³¹ Josep CARBONELL (1980), *Esquema històric dels sis anys napoleònics a Sitges*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans, p. 38.

³² AMC, citat per Carles MARTÍNEZ-RIBA (1986), «Accions guerrilleres a Castelldefels i Gavà durant el segle XIX», *Guerrilles al Baix Llobregat*, p. 275.

Les finances municipals hagueren de suportar les càrregues derivades d'aquesta «*destructora y fatal guerra*», com era qualificada.³³ Tant els guerrillers com els exèrcits regulars espanyol i francès exigeixen contribucions. I, a manca de pressupost municipal, havien de ser assumides pels veïns de Gavà. Per poder fer front als primers pagaments, tanmateix, el consistori de 1808 decidí d'apropiar-se dels delmes senyorials corresponents a la collita del 1808. Així, els arrendadors del delme, Francesc i Ramon Estrada, no pogueren pagar res als barons entre el maig del 1808 i finals de febrer del 1809,³⁴ data en què els regidors prometeren pagar tot el que corresponia als barons, mitjançant escriptura privada de 19 de març de 1809.³⁵ Era batlle Pau Carbonell, i regidors Pere Bori, Josep Coll i Miquel Rosich.

5. «PROPALAR QUE NO HAVÍA SEÑORES». ELS CONSISTORIS DE 1809 I 1810.

A principis de 1809, la baronessa de Garma deixava Castelldefels i es refugiava a Solsona, fugint de les accions bèl·liques que es desenvolupaven a la zona d'Eramprunyà: el 24 de febrer, els patriotes havien recuperat el domini del delta de ponent. I el 14 de març hi hagué un nou combat pel domini del pont de Molins de Rei.³⁶ El 21 de juny, el guerriller Manso ocupava Sant Boi durant un dia, després de derrotar-ne la guarnició. I hi tornava el 26 de desembre del 1809. I altra vegada el gener del 1810.

Aquests nous fets bèl·lics van motivar que el nou consistori de 1809, format pels regidors Pau Reventós, Joan Massana i Miquel Morell decidís municipalitzar el delme.³⁷ Així, l'arrendador dels delmes de la baronia, Ramon Estrada, es personà a Gavà el 24 de novembre del 1809, amb el notari Francesc Claramunt, que aixecà l'acta següent:

En la Parroquia de Gavá. Constituido yo, el infraescrito escribano, en presencia de Juan Torres, Bayle de dicha parroquia, a instancia de Ramon Estrada, vecino de Prats de Rey, en el día de hoy 20 de noviembre de 1809, presenté a dicho Bayle el requerimiento siguiente: Muy bien saben ustedes, magníficos señores Bayle y

³³ AMC. Fons del notari Salvador Savall. Expedient esmentat a la nota 1, f. 23.

³⁴ Diversos rebuts de partides entregades per ramon i Francesc Estrada, arrendadors del delme, als dos barons. ABE, carpeta A-84, Lligall 20/23, f. 24 a 33, reproduït a l'AJSV, fitxes 5/26/187/1 i 5/26/187/2, *Arrendataris: els Estrada*. Fons digitalitzat, UC 531, disc 15, imatges 25 a 34.

³⁵ Carta de Francesc Estrada a l'Ajuntament de Gavà, 25 de febrer del 1810, ABE, A-114, caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 25; transcrit a l'AJSV, fitxa 5/37/47/4, *Guerra i baronesses*. Fons digitalitzat, UC 85, disc 4, imatge 26.

³⁶ Gemma TRIBÓ (1986), «Els malcontents a Molins de Rei: una reflexió sobre la insurrecció del 1827», *Guerrilles al Baix Llobregat*, Barcelona, Centre d'Estudis del Baix Llobregat, p. 546.

³⁷ ABE, carpeta A-114, Caixa II, plec 7, f. 37. Fons digitalitzat, UC 85, disc 4, imatge 37.

Ayuntamiento del lugar de Gavá, y para el caso contrario se les hace saber, que con escritura pública recibida por Gerónimo Cavallol, notario público y real de Barcelona a los 24 de enero de 1808, se había otorgado a favor de Francisco y Ramon Estrada, padre e hijo, vecinos de Prat de Rey, por el tiempo de 4 años y 4 cosechas, arriendo de las rentas y derechos de la Baronía del castillo de Arampruñá, por los Ilustres Don Francisco Xavier de Garma, y Señora Marquesa de Moya, señores pro indiviso de dicha Baronia. Aunque es cierto que los mismos padre e hijo Estrada renunciaron a dicho arriendo en fuerza de la declaración de la Junta Superior del Principado de 13 de marzo último, no por eso dejan de tener interés en la recaudación de los frutos de la última cosecha del año 1809, por ciertas causas y motivos que no son de la inspección de ustedes ni les toca averiguar. Y como esto sin embargo se hayan entregado ustedes Magnífico señor Bayle y Regidores de dicho lugar de los mencionados frutos resultantes de la última cosecha del propio lugar y término. Y así mismo ignorar no pueden ustedes, señor Bayle y Regidores, que el requiriente les instó que le entregasen los diezmos y censos pertenecientes a la parte de la mencionada Ilustre señora doña María Antonia de Garma, y ustedes le respondieron que no conocían a su padre, ni al requiriente por tal asunto, y que viniese el procurador de la mencionada Ilustre señora que a éste le darían cuenta y razón. Igualmente ignorar no puede usted señor Bayle que antes del tiempo de la collección de los granos usted mismo dixo al dicho Estrada que no diezmasse sin darle antes aviso, como efectivamente éste, antes de ponerse a diezmar y recoger los censos, le avisó a usted que quería colectar, y usted le respondió que lo suspendiese porque lo quería hacer presente al mismo Ayuntamiento. Después, usted mismo le volvió de respuesta que dicho Ayuntamiento y amos de casa habían nombrado nuevos colectores para diezmar y recoger los censos de los señores. También ignorar no puede usted, señor Bayle, que, después de lo referido, Mariano Pi, procurador de la citada Ilustre señora de Garma, a instancia del requiriente, fue a encontrar a usted diciéndole como era que se hubiese dado orden al dicho Francisco Estrada que no diezmasse y cobrase los censos pertenecientes a su principal. Y entonces le respondió usted que el pueblo se lo había tomado por su cuenta tal collección para quando viniese la ocasión de necesitarlos, y en el caso que hubiese de menester alguna partida de dinero, usted mismo cuidaría de ver a los comisionados del pueblo para aprontarla, a fin de poder subvenir a dicha su principal. Por tanto, dicho Ramon Estrada, como interesado en la recaudación de los mismos, a ustedes requiere, por una, dos y tres vezes, y quantas sea menester, para que le entreguen, inmediatamente de notificado el presente, la mitad de la parte tocante a la dicha Ilustre Señora, eo bien obren a su favor los mismos granos de que se entregaron o en su defecto su líquido resultado, o bien dentro el término de Constitución, digan, y expliquen, con qué título se entregaron de aquellos, qué destino les han dado, o los motivos que tal vez tengan para no soltarlos a favor del mismo requiriente, pues de lo contrario les protesta de recurrir contra ustedes donde y como convenga y de todas las costas, daños y perjuicios, y así requiere al infrascrito excelentísimo que éste les

*notificaré. Testigos Josep Galtes y Antoio Claramunt. En poder de mi, Francisco Claramunt. Dicho requerimiento fue notificado entre 5 y 6 horas de la tarde del dicho día 24 y cerrado el día 27.*³⁸

L'exili dels barons i les necessitats de la guerra, que evidenciaren l'obsolescència de les prestacions senyorial, i la necessitat d'incautar-les en benefici general, van motivar que l'antic bàndol senyorial, en el poder municipal, es desfés i tanqués files amb l'antisenyorial. Ho sabem pel significatiu gest realitzat pel consistori de 1809, que va formar una terna per al nou any 1810 en què es proposava, com a regidors, Joan Llonch, Antoni Mulet i Ramon Espinós,³⁹ tots del bàndol antisenyorial. I aquests regidors antisenyorials foren sancionats per l'Audiència, ja que el consistori de 1809 no va presentar la proposta als barons, sinó a la Junta Corregimental de Martorell, com reconeixien temps després.⁴⁰ És significatiu el pas del consistori de 1808, on hi ha Pere Bori, al de 1810, on hi ha Antoni Mulet, dos dels màxims exponents dels bàndols enfrontats pels conflictes de 1793-1796. També és significatiu que el consistori de 1809 estigués format per persones que mai abans havien format part del comú, persones totalment noves en la llista de cognoms de batlles i regidors del segle XVIII.

A partir d'aquí comença un intercanvi epistol·lar entre els nous regidors i el batlle de Gavà, d'una banda, i els barons, de l'altra. Un rebut de l'Ajuntament, de 19 de març de 1809,⁴¹ evidencia que havia rebut de l'arrendador Francesc Estrada blat, mestall, ordi, civada, garrofes, gallines, carn, pa i vi per un valor de 1.987 lliures, 9 sous i 6 diners, «per complir lo pago de ymposició manat per lo General Francès, y la Justícia li ha manat entregar tot lo sobredit»,⁴² però aquestes aportacions no eren suficients per cobrir les despeses municipals per causa de la guerra, que pujaven, entre el 7 de juny de 1808 i el 9 de maig de 1809, a 11.543 lliures i escaig.⁴³ Així, quedaren definides les dues posicions: d'una banda, l'Ajuntament, que exigia que els barons contribuïssin en part de la despesa de guerra, i d'altra, els propis barons, que es negaven a fer-ho i reclamaven l'import dels delmes incautats. Els barons maldaren davant la minsa estructura institucional que la guerra permetia, i van recórrer a la Junta Superior del Principat de Catalunya. De fet, la Junta

³⁸ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 22-23, transcrit a l'AJSV, fitxes 5/37/47/1 i 5/37/47/2, *Guerra i baronesses*. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatges 23-24.

³⁹ ABE, carpeta A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 1-2. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatges 2-3.

⁴⁰ ABE, carpeta A-79, lligall 14, plec 4, f. 277. , Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 278.

⁴¹ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 40. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatge 40.

⁴² ABE, carpeta A-84, lligall 20/1, f. 30, citat a l'AJSV, fitxa 5/37/48/1, *Impostos militars 1809-1811*. Fons digitalitzat UC 515, disc 14, imatge 31.

⁴³ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 59. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatge 59.

Superior, formada per elements aristocràtics i eclesiàstics, ja havia deixat clara, des dels primers moments de la seva existència, la seva postura:

«Oponerse a las pretensiones de ciertos díscolos que quieren aprovecharse de las actuales circunstancias para echarse sobre los diezmos y otras rentas de señoríos, a pretexto de poder acudir con ellos a la manutención de los hombres que se deben aprontar para salir a la común defensa».⁴⁴

I les baronesses obtingueren una sentència de la Junta Superior, el 5 de juliol de 1810, en què aquesta ordenava als regidors de Gavà, sota pena de 50 lliures, de «no molestar a la Ilustre señora doña Maria Antonia de Garma en la percepción de sus diezmos»,⁴⁵ i tot seguit enviaren una requisitòria a l'Ajuntament perquè donés els delmes al representant de les baronesses, o com a mínim els les deixessin recollir. En rebre-la, el regidor Joan Llonch respongué que «no quería hacerlo, sí que cuando habrían recogido los granos que ivan a cuenta de ellos entonces entregarían la parte tocante a la dicha Ilustre señora de Garma, satisfechos todos los gastos y pagos que havian ocurrido», i afegia que «entregarlo inmediatamente, no lo harían, a no ser que lo mandasse la Junta Corregimental residente en Martorell, pues que no les causava miedo alguno las 50 ll. impuestas por su excelencia la Junta Superior, la que no querían obedecer».⁴⁶ No només això: durant una altra visita dels representants dels barons, els regidors «acompañaron su resistencia con varias expresiones insultantes hasta el extremo de propalar que no había señores».⁴⁷ L'Ajuntament, del que formava part el boscatè Antoni Mulet, no havia oblidat les idees de trenta anys enrere.

Aquest document és important perquè descriu la situació política general: una Junta Superior del Principat, monopolitzada pels elements aristocràtics i eclesiàstics, defensora de l'antic ordre, i unes Juntes Corregimentals, que aplegaven petita menestralia i pagesia enriquida, que reclamava la fi del sistema senyorial. Dualitat que esclatà violentament tan bon punt foren expulsats els invasors francesos, i marcà l'esdevenir històric del segle XIX. A partir del 1810, però, la situació tornà a mare. El 1811 es formà un consistori que tornava a ser dòcil als barons, que havien protestat davant l'Audiència i havien tornat a participar en l'elecció dels regidors. Els escollits foren Ramon Monpó, batlle, Miquel

⁴⁴ Josep FONTANA (1988), *La fi de l'antic règim i la industrialització*, Barcelona, Edicions 62, p. 161.

⁴⁵ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 30 i 48. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatges 31 i 48.

⁴⁶ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 48. ABE, caixa II, plec 7; transcrit a l'AJSV, fitxa 5/37/47/6, *Guerra i baronesses*. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatge 48.

⁴⁷ ABE, A-114, Caixa II, plec 7 (F.III.e), f. 32. Fons digitalitzat UC 85, disc 4, imatge 33.

Bonet, regidor degà, Joan Guinot, regidor segon i Pau Enrich, regidor tercer.⁴⁸ Els càrrecs sortints intentaren excloure Miquel Bonet, però els barons no ho acceptaren. I, el 1812, s'escollí Josep Amat, Baldiri Mitjans i Josep Torrents,⁴⁹ de l'antic bàndol prosenyorial.

De tota manera, la guerra ja s'havia allunyat del terme, i el període en què les despeses de guerra obligaven a incautar el delme havia passat, tot i que les despeses extraordinàries perduraren fins al 1813. En aquesta darrera data, un repartiment entre els pobles del Departament del Montserrat feia pagar a Gavà 450 quarteres de blat, 200 d'ordi, 1300 quintars de palla i 90 càrregues de vi.⁵⁰ Però per fer-hi front no es tocaren els drets senyoriais; en aquella ocasió es van incautar drets eclesiàstics, i s'arrendà la primícia de Gavà, actuació que havia estat pactada amb el rector, Francesc Reguant, que en una missiva al bisbat explicava que «la primícia no reb cap alivio en los pagos tan extraordinaris de estos temps, y de aquí muchas queixas y cavillacions contra lo Curat y Capítol», per la qual cosa en justifica l'apropiació: «jo aprecio molt lo Arrendador del any passat, però aprecio més, y dech apreciar més, als Parroquians». El Capítol de la seu, titular de la parròquia, s'hi mostra d'acord.⁵¹

6. «CASTIGAR UNA OSADÍA SEMEJANTE». L'ACABAMENT DE LA GUERRA I EL NAIXEMENT D'UNA LLEGENDA.

El darrer any de la guerra començà a resoldre's el contenciós per l'apropiació dels censos. Ja ha estat publicat l'intent de concòrdia del 28 de maig del 1813 entre regidors i barons, pel qual aquests es comprometien a pagar part de les despeses de guerra.⁵² També es reprengueren els plets que s'arrossegaven des de l'època del moviment antisenyorial de 1779. Suprimides les senyories jurisdiccionals per la Constitució, el nou Ajuntament ja era escollit sense intervenció baronial. El consistori de 1815, format per Antoni Tintorer, batlle, Andreu Bernat, Pere Comas, Àngel Bori, regidors, i Francesc Gelabert, síndic, decidí d'ampliar el plet, i el de 1816 arribà fins i tot a discutir el dret dels barons de posseir la baronia sencera, de forma que van haver de presentar tot de proves que es remuntaven a l'època medieval per demostrar que n'eren els legítims successors. La indignació dels barons és palesa en els al·legats que presentaven als jutjats, i demanven «*castigar una*

⁴⁸ ABE, carpeta A-79, lligall 14 (Ñ.III.c.d.1, 2), f. 277. Fons digitalitzat UC 497, disc 13, imatge 278.

⁴⁹ ABE, carpeta A-84, lligall 20/13, f. 85. Fons digitalitzat UC 526, disc 15, imatge 86.

⁵⁰ Jaume CODINA (1966), *Delta del llobregat. La gent del fang. El Prat 965-1965*. Granollers, Montblanc, p. 173.

⁵¹ Arxiu Diocesà de Barcelona, Parroquials, 413, Sant Pere de Gavà, carpeta blava, document 1.

⁵² Josep SOLER VIDAL i altres (1983), *Gavà en el vuit-cents*, Gavà, Museu de Gavà, p. 25-27.

osadia semejante». Era batlle Pau Carbonell, regidor degà Joan Ros i regidor segon Salvador Guinot, i síndic Francesc Gelabert. És destacable el fet que ara ja no hi havia bàndols, i trobem una posició comuna entre antics individus que havien militat en rengles oposats.

Els plets es tancaren mitjançant una sentència de 1818,⁵³ desfavorable al municipi, però aquest, unit, aconseguí forçar una concòrdia sobre els usos comunals que s'estigué discutint durant dècades, fins que se signà en una data tan tardana com el 1849.⁵⁴

Com a colofó a aquesta època, a Gavà ens ha pervingut una petita llegenda local, la del Boscater Negre.⁵⁵ Aquesta llegenda ens parla d'un boscater que residia a Gavà, en una casa de lloguer, al capdavall de l'actual carrer de Sant Pere (prop l'actual plaça de Balmes), on s'aixecava un raval denominat del Todo. La contalla explica que a aquest boscater ferotge «el rebutjaven tots els veïns, robust, alt d'estatura, molt viu i de poques paraules». L'home tenia dos fills i, un dia, jugant, un d'ells, va obrir l'aixeta de la bóta del celler i va deixar perdre el vi que hi havia. Com a càstig, el boscater va agafar el nen i l'amorrà a l'aixeta d'una altra bóta fins que l'ofegà. Aquesta contalla era explicada als nens de Gavà per amenaçar-los que, si no es portaven bé, els vindria a buscar el Boscater Negre.

La personalitat del protagonista de la llegenda i l'època coincideixen plenament amb les activitats d'Antoni Mulet, el boscater-regidor que gosà plantar cara als barons. En un marc d'enfrontament entre bàndols, l'agosament d'Antoni Mulet enfrontant-se a l'*statu quo* i a la tradició no va ser ben vista per part dels seus convilatans. Potser, doncs, fou aquest el personatge real que inspirà la creació d'aquesta contalla de por per a infants.

En qualsevol cas, la Guerra del Francès actuà de catalitzador, i l'acció militar i els efectes col·laterals van fusionar els dos bàndols locals, que no dubtaren a posar en pràctica la ideologia antisenyorial covada trenta anys enrere.

⁵³ ABE, A-77, lligall 12/10, f. 83, fons digitalitzat UC 477, disc 12, imatge 84.

⁵⁴ ABE, *Concordia entre los barones del castillo de Aramprunyà, los comisionados de los vecinos y particulares del pueblo de Gavà y don Jayme Ferret, colono de dicho castillo, sobre los derechos que a cada parte corresponde en los bosques de las montañas...*, A-78, Caixa 2, lligall 1 bis (K.III.c.3). Fons digitalitzat, UC 88, disc 4, imatges 1-20.

⁵⁵ Marian COLOMÉ (1971), «Un tràgic succés ocorregut en les acaballes del segle XVIII. Cal Boscater Negre», *Bruguers* (Gavà), núm. 152, p. 15.